

RUMELİ AHKÂM DEFTERLERİNE GÖRE AVLONYA SANCAĞI'NDA FAİLİ MEÇHUL CİNAYETLER VE KASÂME UYGULAMASINA DAİR BİR DEĞERLENDİRME (1745-1780)

According to Rumeli Ahkam Books Unknown Perpetrator Murders in the Sanjak of Avlonya and an Evaluation about the Qasame Application (1745-1780)

*Ayhan CAN**

Giriş

Tarihin ilk devirlerinden itibaren değişik toplumlar kamu düzenini sağlama adına çeşitli suçlara karşı, suçun ispatı ve fâilin cezalandırılması için bir takım yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemlerden biri de “kasâme” uygulamasıdır. Kasâme; fâili meçhul cinayetlerde olayın aydınlatılması ve fâilin yakalanıp hak ettiği cezaya çarptırılması, fâilin tespit edilemediği durumlarda da en azından “diyet” uygulamasıyla mağdurun yakınlarının acısını hafifletmeye yarayan bir müessesedir.¹

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi (ayhancan@yahoo.com)

¹ İbrahimi Halebi, **Mülteka el-Ebhur (İzahlı Mülteka el-Ebhur Tercümesi)**, Çev.: Mustafa Uysal, Konya, Kanaat Matbaası, 1971, Cilt 4, s. 362-371; İbrahim Halebi, **Mülteka el-Ebhur (Mevkufat) (Mülteka Tercümesi Mevkufat)**, Sadeleştiren: Ahmed Davudoğlu, İstanbul, Saadet Yayınevi, 1986, Cilt 2, s. 491-496; İbn-i Abidin, **Reddü'l-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, trc.: Mazhar Taşkesenlioğlu-Hüseyin Kayapınar, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1988, Cilt 17, s. 3-39; Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukukî İslamiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu**, İstanbul, Bilmen Yayınevi, Tarihsiz, Cilt 3, s. 156-186; Ali Bardakoğlu, “Kasâme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi** (Bundan sonra DİA), İstanbul, Cilt 24, 2001, s. 528-530.

Bugün modern hukuk sistemlerinde görülmeyen kasâmenin geçmişte değişik toplumlarda uygulandığı tespit edilmiştir. Cahiliye Araplarında² da görülen ve Kur'an'ı Kerim'in hükümleriyle çelişmeyen bu uygulama, Hz. Peygamber (sav) tarafından devam ettirilmiş ve İslam Hukukunda yer bulmuştur. Şer'i mahkemelerde her türlü şer'i ve hukuki mesele Hanefi mezhebi üzere hal ve fasl edilen Osmanlı Devleti'nde³ de bu uygulama devam ettirilmiştir.

Bu çalışmamızda Hanefi mezhebine göre kasâme uygulaması üzerinde genel hatlarıyla durduktan sonra, Rumeli Ahkâm Defterleri'ne dayanarak Osmanlı'nın Rumeli sancaklarından biri olan Avlonya'da 18. yüzyılda Osmanlı hukukunda kasâme uygulamasını ele almaya çalıştık.

Kasâme Nedir?

“Kasume” veya “akseme” fiilinden masdar ve çoğulu “kasamat” olan kasâme⁴ lügatte mutlak olarak, yemin manasınadır,⁵ yeminler manasına diyenler de vardır.⁶ Ayrıca barış ve yüz güzelliği gibi anlamlara da gelmektedir.⁷ Şeriatta ise; yemin edecek tarafla ilgili farklı tarifleri olmakla birlikte,⁸ bir yerde bir ölü bulunduğu ve kendisinde yara, gözünden ya da kulağından kan çıkması, boğulma ya da dövülmekle öldürüldüğüne delalet eden bir eser görüldüğü halde katili bilinmese; öldürülenin velileri de o yerin ahalisinin hepsinin veya bir kısmının bunu kasten veya hata ile öldürmüş olduklarını şahitsiz dava etseler, ölenin velileri tarafından o yerin halkından seçecekleri elli erkeğe hâkim tarafından yemin ettirirler. Onlardan her biri “Billahi, onu ben öldürmedim ve öldüreni de

² Aybars Pamir, “İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Kasâme Müessesesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 54, Sayı 4, 2005, s. 343.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nde İlmiye Teşkilatı**, Ankara, TTK Yayınları, 1988, s. 83.

⁴ Cemalettin Şen, **İslam Hukukunda Kasâme**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996, s. 15.

⁵ İbn-i Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, s. 3; Halebi, **Mülteka Tercümesi Mevkufat**, 491.

⁶ Halebi, **İzahlı Mülteka el-Ebhur Tercümesi**, s. 362.

⁷ Bardakoğlu, “Kasâme”, s. 528.

⁸ Şen, **İslam Hukukunda Kasâme**, s. 15.

bilmiyorum!” diye yemin eder. Yemin edildikten sonra, o yerin mükellef erkekleri üzerine eşit olarak diyet ile hükmolunur.⁹

Maktulü öldürenin muayyen bir şahıs olduğuna dair dava açan maktulün velilerinin ettikleri elli yemine ispat kasâmesi, maktulün bulunduğu mahal ahalisinden maktulün velilerinin seçecekleri elli kişinin ettikleri elli yemine de nefiy kasâmesi denir.¹⁰ Bir yerde ölü olarak bulunmuş ve kendisinde öldürülmüş olduğuna delalet eden bir eser bulunan kimse ile o yerin ahalisi arasında düşmanlık bulunmakla o yerin ahalisi öldürdüğüne bir karine ve bir alamet bulunsa bile Hanefi mezhebine göre öldürülenin velilerine yemin ettirilmez.¹¹

Ceza ve ispat hukukunun birçok kurumu gibi kasâme de İslam öncesi döneminin Hicaz-Arap toplumundan devralınarak iyileştirilmiş bir usul olup kökü Sami geleneğe kadar uzanır.¹² Kasâme benzeri uygulamalar tarihin ilk dönemlerinden itibaren çeşitli isimler altında Yahudiler, Etiler, Bâbilliler, İslam öncesi Araplar, Göktürkler, Moğollar ve ortaçağ İngiltere'si gibi değişik devlet ve milletlerin ceza hukukunda yer almıştır. Cahiliye Arapları döneminde de var olan bir örf ve adet olarak gördüğümüz kasâme müessesesinin, dönemin maslahatına binaen, İslam ceza hukuku anlayışına uygun bulunarak, Hz. Peygamber (sav) tarafından devam ettirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.¹³

Kasâmenin Meşruluğu

Bütün fıkıh mezhepleriyle sahabenin tümü, tabiin ile eski ve yeni fıkıh bilginlerinin ezici çoğunluğu kasâmenin meşruluğu konusunda ittifak etmişlerdir. Bu görüş sahiplerine göre kasâme, maktulün bulun-

⁹ Halebi, *Mülteka Tercümesi Mevkufat*, s. 491.

¹⁰ Şen, *İslam Hukukunda Kasâme*, s. 30.

¹¹ Halebi, *Mülteka Tercümesi Mevkufat*, s. 492.

¹² Bardakoğlu, “Kasâme”, s. 528.

¹³ Hadi Sağlam, “İslam Hukuk Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi (Kasâme Müessesesi)”, *E- Akademi Hakemli İnternet Dergisi*, Sayı 108, Şubat 2011, s. 5-9.

duğu, katilin bilinmediği ve beyyinenin yani kuvvetli delilin de mevcut olmadığı durumlarda meşrudur.¹⁴

Cumhurun görüşü kasâmenin meşruluğu yönünde olmasına rağmen, kasâmenin temel ispat yöntemlerine aykırı olduğu ve kişinin kesin bir şekilde bilmediği bir şey üzerine yemin edemeyeceği gerekçesiyle bazı âlimler onun meşruiyetine itiraz etmişlerdir. Fakat buna rağmen kasâmenin genel ispat yöntemlerinden istisna olduğu ve Hz. Peygamber'in (sav) sünnetiyle meşru olduğu ifade edilmiştir.¹⁵

Kasâmenin Cezanın Şahsiliği İlkesi Açısından Durumu

Kur'an'da, herkesin yaptığının kendisine tesir edeceği ve hiçbir mükellefin başkasının işlediği suçun sorumluluğunu taşımayacağı belirtilmiştir.¹⁶ Cezanın şahsiliği Kur'an'da hem dünya hem de âhîret hayatında geçerli genel bir ilke olarak ortaya konulmuştur. Hz. Peygamber de babanın suçundan evlâdın, oğulun suçundan babanın ceza görmeyeceğini, her suçlunun ancak kendi aleyhine bir fiil işlemiş olacağını bildirmiştir. İslâmiyet, Arap toplumunda öteden beri devam edegelen kolektif sorumluluğu ilke olarak reddedip cezanın şahsiliği kaidesini hâkim kılmıştır.¹⁷ Aslında bütün hukuk sistemlerinde temel kaide budur.¹⁸ Ancak bu kaidenin iki istisnası olan âkile ve kasâme müesseseleri, belli bir amaca yönelik olarak İslâm hukukunda devam ettirilmiştir.¹⁹

Özellikle bazı günümüz hukukçuları âkile ile birlikte kasâmenin de cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu müelliflere göre kasâmede, suçu işlemediği halde cinayet mahalli ahalisinin diyet

¹⁴ Şen, İslam Hukukunda Kasâme, s. 16-17.

¹⁵ Muhammed Usame Onuş, "Malik'in Muvatta'ı Telif Ederken İzlediği Yöntem: "Kitabü'l-kasâme Örneği", **Bilim Sanat Vakfı Bülteni**, Yıl 24, Sayı 79, Kasım 2012, s. 97.

¹⁶ Ali Bardakoğlu, "Ceza (Fıkıh)", **DİA**, İstanbul, Cilt 7, 1993, s. 475; Halil Cin-Ahmet Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul, OSAV Yayınları, 1995, Cilt 1, s. 305.

¹⁷ Bardakoğlu, "Ceza (Fıkıh)", s. 475.

¹⁸ Cin-Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 305.

¹⁹ Bardakoğlu, "Ceza (Fıkıh)", s. 475.

ödemekle yükümlü tutulmaları kasâmenin, cezanın şahsiliği ilkesiyle çelişen yönüdür.²⁰

Kasâmenin, cezanın şahsiliği ilkesine aykırı olmadığını savunanlara göre ise, maktulün bulunduğu yer ahalisinin diyetle mükellefiyeti, öldürülme fiiline maruz kalan mağdura yardımda bulunmamaları ve güvenliğinden sorumlu oldukları mahalli muhafaza etmemeleri sebebiyledir. Dolayısıyla bu mahal ahali kusurludur. Kendilerinin diyetle mükellefiyeti, bu kusurları sebebiyledir. Bu da gösteriyor ki kasâme, cezanın şahsiliği ilkesine aykırı değildir.

İslam hukukçularının ve hatta bazı çağdaş Türk hukukçularının da dediği gibi kasâmede ceza içtimaidir. Çünkü suçlu duruma düşenler, kusurları sebebiyle diyet ödemekle yükümlü hale gelen aholidir.²¹

Diğer bir yönüyle kasâmedeki diyetin, cezadan çok tazminat mahiyetinde olduğunu ifade edebiliriz. Bu durumda maktulün öldürülmüş olarak bulunduğu mahal ahali, cezadan çok, öldürülen şahsın diyetini ödemektedirler.²²

İslam hukukunda genel kural, taksirli suçların cezalandırılmamasıdır. Fakat kulların mali haklarında hata, özür sayılmamaktadır. Tazminatı def için hata bir özür olamaz. Çünkü tazminat, bir fiilin karşılığı değil, bir malın bedelidir. Bu yüzden tazminat, mahallin ismetine dayanmaktadır. Bu nedenle cinayet mahalli ahalisinin taksirli fiilleri cezalandırılmamış, fakat meydana gelen zararın bedelini ödemekle sorumlu tutulmuşlardır.²³ Bu yönüyle İslam Ceza Hukukunda cezaların şahsiliği ilkesine rağmen kasâme ve âkile uygulaması, mağduriyetin giderilmeye çalışılması olarak değerlendirilebilir.²⁴

²⁰ Şen, İslam Hukukunda Kasâme, s. 29.

²¹ Şen, İslam Hukukunda Kasâme, s. 29.

²² Mehmet Akif Aydın, **Türk Hukuk Tarihi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2014, s. 174-175.

²³ Şen, İslam Hukukunda Kasâme, s. 29.

²⁴ Ünal Yerlikaya, **İslam Ceza Hukukunda Mağdur**, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 129.

Kasâmenin Uygulanabilmesi İçin Gerekli Şartlar

Kasâmenin uygulanabilmesi için bir takım şartlarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartlar tamamıyla gerçekleşmeden kasâme tatbik edilemez.

1. Şahıs katledilmiş olmalı: Ölü olarak bulunmuş şahısta cerahat, darp ya da boğazı sıkılarak öldürülmüş olmak gibi katil alameti bulunmalıdır. Aksi takdirde şahsın kendi kendine ölmüş olma ihtimali olur ki bu durumda kasâme icra edilemez.

2. Kâtil meçhul olmalı: Kâtil malum olduğu ya da²⁵ davalı aleyhinde bir delil bulunduğu zaman kasâme uygulanamaz. Çünkü delil, ispat konusunda asıldır.²⁶

3. Cinayete maruz kalan insan olmalı: Kasâmede öldürülenin insan olması şarttır. Bu hususta Müslim ile zimmi, âkil ile mecnun, bâliğ ile sabi ve erkek ile kadın arasında fark yoktur.²⁷ Buna göre mal ve hayvanlar hakkında kasâme cari olmaz. Çünkü kasâme ile diyetin lüzumu insanoğlu hakkında sabit olduğundan bu usul başka davalarda uygulanamaz. Bu açıklığa rağmen Osmanlı yöneticilerinde -tereddütlü olmakla birlikte- ihtiyaca karşılık geldiği için kasâmenin mâhiyet ve kapsamını genişletme çabası dikkati çekmektedir. Bir yandan fıkıh kitaplarındaki düzenlemelere uygun olarak mesela yanan değirmen bedelinin kasâme suretiyle tazmin edilmesinin uygun görülemeyeceği, fâil bulunamayan hayvan hırsızlığında hayvanların bedelinin köylülerden tazmin ettirilemeyeceği ve buna uygun olarak hayvan hırsızlarına karşı tedbir alınması, çukurların tesviye olunamamasından dolayı işçilerin kasâme suretiyle tazminata mahkûm edilmesinin kanunlara uygun olmadığı şeklinde düzenlemelere rastlanırken, diğer yandan telgraf hattında kırılan fincanların kasâme usulüyle tazmininden başka çare olmadığı, tahrip edilen otluk ve samanlıkların bedelinin köylülerden kasâme suretiyle tazmini usulüne

²⁵ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 158-159.

²⁶ Şen, **İslam Hukukunda Kasâme**, s. 34; Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, M.E.B. Yayınları, 1993, Cilt 2, s. 205.

²⁷ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 159.

dut, erik, zeytin ve incir bahçelerini tahrip edenlerin de tabi tutulması şeklindeki düzenlemelere de rastlanabilmektedir.²⁸

4. Maktulün velileri katil davası açmalı: Maktulün velileri tarafından katil davası açılmadıkça cinayet mahalli ahalisine kasâme ve diyet lazım gelmez. Çünkü kasâme yemindir ve yemin etmek de dava açılmadıkça vacip olmaz.

5. Maktulün velileri tarafından kasâme talep edilmeli: Davacılar kasâme talep ettikleri takdirde suçladıkları şahısları seçme ve yemin talep etme hakkı doğar.²⁹ Maktulün vârisi ve velileri bulunmadığı takdirde beytülmal emini kasâme talep edebilir.³⁰ Ancak ölünün bulunduğu yer kamuya ait bir arazi ise devletin hem diyet alacağı, hem de diyet borcu söz konusu olacağı için herhangi bir ödemeye gerek kalmayacaktır.³¹

6. Suçlananlar katil hadisesini inkâr etmeli: Çünkü kasâme bir yemindir ve yemin de inkâr edenden talep edilir.

7. Maktulün bulunduğu yer bir kimsenin mülkü olmalı: Aksi takdirde kasâme ve diyet gerekmez. Ancak ammeye ait ve ses işitilemeyecek bir yerde bulunursa, kasâme lazım gelmez fakat diyeti beytülmalden verilir.³²

8. Maktulün cesedinin en az yarısından fazlası ya da başının tamamı ile cesedin yarısı bulunmalı: Ancak bu şekilde kasâme ve diyet lazım gelir.³³

²⁸ Mehmet Akman, "Osmanlı Hukukunda Faili Bilinmeyen İtlaf Durumlarında Öngörülen Ortak Sorumluluğun Hukuki Niteliği", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Sayı 3, 2007 (Bahar), s. 8.

²⁹ Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, s. 159; Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri*, s. 205.

³⁰ Sağlam, "Faili Meçhul Cinayetler", s. 11.

³¹ Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 356.

³² Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, s. 159.

³³ İbn-i Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, s. 5-6; Halebi, *Mülteka Tercümesi Mevkufat*, s. 492; Bilmen, *Hukukî İslamiyye*, s. 160; Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri*, s. 205.

9. Kendilerinden kasâme talep edilenlerin bundan kaçınmalarını: Aksi takdirde yemin edinceye ya da suçu kabul edinceye kadar hapsedilirler.³⁴

Kasâmede Yemin Etmekle Mükellef Olanlar

Hanefilere göre kasâme, yardıma gücü yetenlere yani erkeklere vaciptir. Kadınlar, deliler ve çocuklar ise yardıma gücü yetenlerden olmadıkları için bunlar üzerine kasâme vacip değildir.³⁵ İbn-i Abidin yardıma gücü yetmeyenler grubuna köleyi de dâhil etmektedir.³⁶ Fakat kadın, deli veya çocuğun mülkünde bir maktul bulunduğu takdirde âkilelerine yardımı terk etme kusurlarından dolayı kasâme gerekir.

Körler, fâsıklar ve kâfirler mesuliyet alanını korumaya ehil olduklarından dolayı kasâme yeminlerine ve diyete iştirak ederler.³⁷ Kasâmede elli kişinin tanıklık için aranan diğer koşullara da sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla özgür, ergin, mümeyyiz, işittiğini anlar, istediğini söyleyebilir, âdil ve zina iftirasından dolayı kazf haddi ile cezalandırılmamış, örf-âdete ve sosyal düzeyine uygun olarak yaşamış ve tanıklığı ile bir çıkar sağlamak istememiş olmak koşullarını taşıyan erkekler kasâme yemini etmeye ehil sayılmışlardır.³⁸

Maktulün bulunduğu yer mülk ise yakın ya da uzak olmasına bakılmaksızın kasâme maliklerine, diyeti de maliklerin âkileleri üzerine vacip olur. Ancak maktulün bulunduğu yer hiç kimsenin mülkünde değilse sesin duyulacağı en yakın olan yere bakılır. O zaman kasâme daha yakın olan yerin halkından istenir. Eğer maktulün bulunduğu yerden ses duyulmuyorsa, ilgili yer de Müslümanların tasarrufunda ise kasâme gerekmez fakat maktulün diyeti beytûmalden verilir.³⁹

³⁴ Halebi, **Mülteka Tercümesi Mevkufat**, s. 492; Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 161.

³⁵ Halebi, **Mülteka Tercümesi Mevkufat**, s.493; Şen, **İslam Hukukunda Kasâme**, s. 44.

³⁶ İbn-i Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, s. 10.

³⁷ Şen, **İslam Hukukunda Kasâme**, s. 44.

³⁸ Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 354.

³⁹ İbn-i Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, s. 17.

İki köy arasında öldürülmüş bir kimse bulunduğu takdirde yemin ve diyet yakın olan köyün ahalisinden istenir.⁴⁰ Eğer bu iki köyün cesede yakınlığı eşitse o zaman kasâme ve diyeti birlikte yerine getirirler.⁴¹

Kasâmede Yemin Etmekle Mükellef Olanların Sayısı

Kasâme uygulamasında maktulün bulunduğu yerin ahalisinden elli kişi yemin eder. Sayıları elliden az olursa, kalan yeminler kendilerine tekrar ettirilir.⁴²

Kasâmede Yemin Etme Sırası

Hanefiler, kasâmede yeminleri ilk önce davalılara teveccüh eder.⁴³ Hz. Peygamber'in "Beyyine külfeti davacıya, yemin ise davalıya düşer." Sözü İslam Ceza Yargılaması Hukukunda genel bir prensip olarak kabul edilmektedir. İspat külfetinin davacıya ait olması prensibine bağlı olarak, öncelikle davacının, iddiasını, hukuk düzeninin öngördüğü şekilde şahitlerle delillendirmesi gerekmektedir. Davacının, iddiasını, öngörülen şekle uygun olarak yeterli sayıda şahitle delillendirememesi durumunda, nasıl bir usul benimseneceği konusunda İslam hukukçuları farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu görüş farklılığı, davacının yemininin hukukî geçerliliğine ilişkindir. Bu bağlamda İslam hukukçularının bir kısmı, hukuken sınırları tespit edilmek kaydıyla, hüküm tesisinde davacının yemininin hukuken geçerli olacağı yönünde görüş belirtirken, bir kısmı da yemin külfetinin davacıya değil, sadece davalıya ait olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Birinci görüşü benimseyen İslam hukukçularına göre (Şâfiîler, Mâlikîler ve Hanbelîler), fâili meçhul cinayet davalarında maktulün yakınlarının/davacıların, suçu belli bir kimsenin işlediğine dair elli defa yemin etmeleriyle suç sabit olur. Yine Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî hukukçulara göre, suçluya malî mükellefiyetler yükleyen ceza uyuşmaz-

⁴⁰ Halebi, **Mülteka Tercümesi Mevkufat**, s. 494.

⁴¹ İbn-i Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, s. 11.

⁴² İbn-i Abidin, **Reddü'l-Muhtar**, s. 5; Halebi, **Mülteka Tercümesi Mevkufat**, s. 492; Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 156.

⁴³ Şen, **İslam Hukukunda Kasâme**, s. 51.

lıklarının ispatında, uyuşmazlığın iki şahitle ispatlanamaması koşuluna bağlı olarak, bir şahit ile davacının yemini yeterli olacaktır.⁴⁴

Kasâmenin Faydaları

İslam ve Osmanlı hukukunda fâili meçhul cinayetlerde görülen kasâme ve diyet uygulamasının birçok dini, adli, idari ve içtimai maslahat ve hikmetleri bulunmaktadır.

İnsanların mülkiyetlerinde bulunan yerlerin emniyetini sağlamak, orada tecavüze uğrayacakların yardımına koşmak, bir takım sefiherin türeyerek asayişi ihlal etmelerine meydan vermemek gibi görevleri vardır. Bir yerde bir maktulün bulunması o yerin ahalisinin bu tür görevlerini yapmadıkları anlamına gelir.⁴⁵ Bundan dolayı maktulün kanını heder olmaktan korumak ve o yerin ahalisinin alakasızlık ve dikkatsizliğine bir nevi ceza olmak için üzerlerine kasâme ve diyete hükmolunur.⁴⁶

Böyle bir uygulama olmadığı takdirde belirli kimselerin mahalle, karye, mülk ya da meskeninde bir maktulün bulunması o kimseleri töhmet altında bırakır. Kasâme uygulamasıyla o kimseler töhmetten kurtulmuş olurlar.

Kasâme ve diyet maddi manevi zorlayıcı bir faktör olarak, çoğu zaman o cinayetin faillerinin ortaya çıkması ve cinayetin cezasız kalmasına yardım eder.

Katil hadisesi toplumu dehşete düşüreceği gibi maktulün yakınları için de büyük bir musibet teşkil eder. Kasâme ve diyet uygulaması maktulün yakınlarına maddi-manevi tazminat hükmünde bir nevi teselli olmakla az da olsa musibeti giderici bir rol oynar.⁴⁷

Fâil meçhul de olsa adam öldürme suçunda kısas veya diyete gidilmesi toplumu intikam duygusundan ve onun ileri derecede uygulamaları

⁴⁴ Yerlikaya, **İslam Ceza Hukukunda Mağdur**, s. 116-118.

⁴⁵ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 157.

⁴⁶ Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri**, s. 205.

⁴⁷ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 157.

olan ölç alma ve kan davasından uzaklaştırmayı hedeflemektedir. Bunda çoğu zaman da başarılı olmaktadır. Kısas veya diyet uygulamasıyla Tanrı'nın emrinin yerine getirildiğine inanılarak toplumda iç huzur sağlanmakta; böylece ölç alma ve kan davasına gerek kalmamakta, hem de mağdurun yakınlarının gönlündeki intikam ateşi söndürülmektedir.⁴⁸

Kur'an'ı Kerim'in, "Kim bir cana kıymamış ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir." ⁴⁹ hükmünde de belirtildiği gibi cinayet kimseyi alakadar etmeksizin hemen kapanıp gidecek basit bir mesele değildir. Bu uygulama ile toplumu dehşete düşüren bir hadise karşısında azami hassasiyet gösterilmiş olur.

Kasâme ile zanlılar kısas gibi büyük bir cezadan, maktullerin kanları da heder olmaktan kurtulur. Bu durum içtimai dayanışmanın kuvvetlenmesine yardımcı olduğu gibi⁵⁰ suç işlemeleri önlemek için kolektif sorumluluk anlayışını da güçlendirir.⁵¹

Kasâmenin Osmanlı Hukukundaki Yeri

Osmanlı Devleti'nin hukuk uygulamasında yer almış olan kasâme müessesesi Osmanlı kanunlarında şöyle formüle edilmiştir:

"Eğer mahalle içinde ya köy arasında maktul bulunsa, elbette teftiş edüp katili bulduralar veyahut diyet çektireler. Ve eser-i katl bulunmazsa, mücerret meyyit bulunmağla incitmeyeler".⁵²

Ayrıca konuyla ilgili olarak ünlü Osmanlı Şeyhülislâmı Ebussuud Efendi'nin şu fetvaları bulunmaktadır:

⁴⁸ Pamir, "Kasâme Müessesesi", s. 353.

⁴⁹ Süleyman Ateş, "Maide Suresi 5 /32", **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat, Tarihsiz, Cilt 2, s. 508.

⁵⁰ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 157-158.

⁵¹ Sağlam, "Faili Meçhul Cinayetler", s. 11.

⁵² Cin-Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, s. 325.

Fetva 1. Mesele: Zeyd bir mağaranın içinde mecruhen maktul bulunup, mağaranın üzerinden şiddetle nidâ olundukta karyeye avaz işitilir yerde olsa, mezbûre karye ahalisine diyet lâzım olur mu?

El Cevap: Olur.

Fetva 2. Mesele: Bir kasaba kurbunda Zeyd maktul bulunup, kâtili malum olmayıp, avaz cümle kasabaya işitilir olsa. Diyeti cümle kasaba ahalisine mi lâzım olur, yoksa ol tarafta olan mahalle ehline mi?

El Cevap: Kurunun ehline lâzım olur.

Bu fetvalardan, Osmanlı hukukuna göre fâili meçhul cinayetlerde cesedin bulunduğu yere ses işitilebilir mesafede olan yerlerin ahalisinden diyet talep edildiği anlaşılmaktadır.

Yine Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, bir yolun ortasında yaralanmak suretiyle öldürülmüş bir kişi bulunduğu takdirde, diyetinin yakın olan karye halkından alınacağını, beytûlmalden talep edilemeyeceğini belirtmektedir.⁵³

Osmanlı İdari Taksimatı İçerisinde Avlonya Sancağı

Arnavutların Vlore, İtalyanların Valona, Osmanlıların da Avlonya dediği yerleşim yeri bugün Güney Arnavutluk'ta önemli bir liman şehridir. Avlonya 1417 yılında bugünkü Arnavutluk'un iç kesimindeki Berat şehri ve Kanina Kalesi ile birlikte Osmanlılar tarafından fethedildi. Osmanlılar Venediklilerle yaptıkları mücadeleler sonunda buradaki hâkimiyetini pekiştirerek⁵⁴ 1466 yılında Rumeli Eyaleti'ne bağlı bir sancak kurdu.⁵⁵

Osmanlı klasik çağında ülke en geniş idari birim olan eyaletten⁵⁶ sonra sancaklar, kazalar, nahiyeler ve nihayet köyler olarak idari birimlere

⁵³ M. Ertuğrul Düzdâğ, Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hukuku, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1972, s. 155-156.

⁵⁴ Machiel Kiel, "Avlonya", *DİA*, İstanbul, Cilt 4, 1991, s. 118.

⁵⁵ Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, Ankara, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2006, s. 48.

⁵⁶ 1590'dan sonra genişlikleri sınırlandırılan beylerbeylikler, o zamandan başlayarak "eyalet" diye adlandırılmıştır. Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-**

ayrılmıştı.⁵⁷ 1475'te Promontorio de Campis'in isimlerini verdiği Rumeli Eyaleti'ne bağlı on yedi sancak arasında Avlonya'nın ismi geçmezken, Kanuni Sultan Süleyman'ın (hükümdarlığı 1520-1566) ilk zamanlarına ait bir Osmanlı belgesinde, Rumeli sancakları listesinde verilen otuz iki sancaktan biri olarak Avlonya'yı görmekteyiz. Avlonya bu tarihlerden itibaren Tanzimat devrinde Rumeli'nin idari taksimatındaki birçok değişikliğe kadar⁵⁸ Osmanlı idari taksimatı içerisinde sancak olarak varlığını devam ettirmiş, 1846 yılında da Yanya Eyaleti'ne bağlanmıştır.⁵⁹

Avlonya Sancağı'nın 1520 yılında Avlonya, Belgrad (Arnavud Belgradı-Berat), Argirikasrı, Delvine, Peremedi, Mujake, Tepedelen ve Timurinçe olmak üzere sekiz kazası varken, 1551 yılında Delvine'nin ayrılıp müstakil bir sancak olmasıyla kaza sayısı yediye düşmüştür.⁶⁰ Araştırdığımız dönem olan 18. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Boganiye⁶¹ ve Iskrapar'la⁶² birlikte Avlonya Sancağı'na bağlı kaza sayısı dokuza yükselmiştir.

1600), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s. 109.

⁵⁷ Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", **Osmanlı Devleti Tarihi**, (Ed: E. İhsanoğlu), İstanbul, Feza Gazetecilik A.Ş., 1999, Cilt 1, s. 222.

⁵⁸ Halil İnalçık, **Osmanlılar, Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s. 208-210.

⁵⁹ Sezen, **Yer Adları**, s. 48.

⁶⁰ **367 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri ile 94 ve 1078 Numaralı Avlonya Livası Tahrir Defterleri (926-1520 / 937-1530) III**, Ankara, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, 2008, s. 3-4.

⁶¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Bundan sonra BOA), **Rumeli Ahkam Defteri** (Bundan sonra A.DVNS.AHKR.d), nr., 8, s. 344/hüküm 1253, Evasıt-ı Şevval 1165 (22-31 Ağustos 1752); BOA, **A.DVNS.AHKR.d**, nr., 22, s. 138/435, Evahir-i Muharrem 1180 (29 Haziran-8 Temmuz 1766).

⁶² BOA, **A.DVNS.AHKR.d**, nr., 9, s. 22/65, Evasıt-ı Rebiyülevvel 1165 (28 Ocak-6Şubat 1752); BOA, **A.DVNS.AHKR.d**, nr., 20, s. 286/834, Evasıt-ı Receb 1179 (24 Aralık-2 Ocak Aralık 1765); BOA, **A.DVNS.AHKR.d**, nr., 20, s. 288/841, Evasıt-ı Receb 1179 (24 Aralık-2 Ocak Aralık 1765).

Rumeli Ahkâm Defterleri'ne Göre Avlonya Sancağı'nda Kasâme Uygulaması

Rumeli Ahkâm Defterleri'nde yaptığımız araştırmada 1745-1780 yılları arasında kasâme ve diyet konusuyla ilgili dokuz belge tespit ettik.

Kimşenin Mülkü Olmayan Yerlerde İşlenen Fâili Meçhul Cinayetler ve Kasâme Uygulaması

İslam hukukunda kasâme ve diyetin uygulanabilmesi için gerekli şartlardan biri maktulün bulunduğu yerin bir mahalle, bir karye veya bir kimşenin mülkü ya da meskeni olmasıdır. Mülk ya da mesken değilse o zaman bir yerleşim yerine ses işitilebilecek mesafede bulunup bulunmadığına bakılır.⁶³ Rumeli Ahkâm Defterleri'nde tespit ettiğimiz belgelerden bir kısmı, kimşenin mülkü olmayan ya da bir yerleşim yerine ses işitilebilir mesafede bulunan cesetlerle ilgili belgelerdir.

Avlonya Sancağı mutasarrıfı ile adı belirtilmemiş olan bir yerin kâdılarına yazılmış olan Evasıt-ı Cemaziyelahir 1166 (15-24 Nisan 1753) tarihli bir hükümde, *İsa ve Abdürrahim, kardeşleri İslam'ın kasâme ve diyetini talep etmekte. İslam Karatar adlı karyeye ses duyulur ve kimşenin mülkü olmayan boş bir arazide yaralanarak öldürülmüş halde bulunuyor. Maktulün kardeşleri kâtil bilinmediğinden dolayı kasâme ve diyetinin şer'an Karatar Karyesi ahalisinden lazım geldiğini ifade ediyor. Bu konuda Şeyhülislamdan feteva-yı şerifeleri dahi olduğu halde Karatar ahalisi türlü bahane ile vermemekte direniyorlar. Merkezi yönetim, feteva-yı şerife mucibince mahallinde şer ile görülüp ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.*⁶⁴

Rumeli valisi ile Peremedi ve adı belirtilmemiş olan bir yerin kâdılarına yazılmış olan Evail-i Şevval 1170 (19-28 Haziran 1757) tarihli bir başka hükümde Peremedi Kazası'na bağlı Vorosince adlı karyeden Ali Beşe'nin şikâyeti anlatılmakta. Ali Beşe'nin oğlu Süleyman, adı geçen karye içerisinde bilinmeyen kişi ya da kişiler tarafından yaralanmak suretiyle öldürülüyor. Maktulün babası kasâme ve diyetinin karye aha-

⁶³ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 160.

⁶⁴ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 9, s. 143/475.

lisinin üzerine vacip olduğuna dair Şeyhülislam tarafından kendilerine fetva verildiğini belirtiyor. Merkezi yönetim davanın mahallinde şer' ile görülüp, mağdurların ellerindeki fetva gereğince, ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.⁶⁵

Kimsenin mülkü olmayan bir yerde işlenen cinayetle ilgili bir başka örnek de şöyle: Rumeli valisi ile Peremedi ve adı belirtilmemiş olan bir başka yerin kadılarına yazılmış olan Evail-i Cemaziyelevvel 1173 (21-30 Aralık 1759) tarihli bir hükümde, Peremedi Kazası'na bağlı Gelsevere Karyesi'nden Ali adlı birinin şikâyeti anlatılmakta. Ali'nin kardeşi Hüseyin Gelsevere Karyesi toprağında, kimsenin mülkü olmayan boş bir mevzide yaralanmak suretiyle katlediliyor. Kâtili bilinmediğinden dolayı kasâme ve diyeti karye ahali üzerine lazım geldiği ve bu konuda feteva-yı şerifesi olduğunu belirten Ali, bunu talep ettiğinde karye halkının çeşitli bahanelerle sorumluluklarını yerine getirmediğini belirtiyor. Merkezi yönetim yine davanın mahallinde şer' ile görülüp, mağdurların elindeki fetva gereğince, ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.⁶⁶

Avlonya Sancağı mutasarrıfı vezir ile Peremedi ve adı belirtilmemiş olan bir başka yerin kadılarına yazılmış olan Evahir-i Cemaziyelahir 1175 (17-26 Ocak 1762) tarihli yine bir başka hükümde, Peremedi Kazası sakinlerinden Haydar'ın şikâyeti anlatılmakta. Haydar'ın mültezim olan kardeşi Ahmed, İlbasan tarafından Peremedi'ye gelirken, Peremedi Kazası'na bağlı Batsumel Karyesi yakınında, ses işitilebilecek yakınlıkta bir yerde, öğlen vakti, bir aletle yaralanmak suretiyle öldürülüyor. Kâtil ya da kâtiler (belgede kâtiler deniliyor) Ahmed'in para, eşya, silah ve atını da gasp edip kaçıyor. Belgede kasâme ve diyet ifadeleri geçmezken, "... kâtileri na-malum olduğundan icra-yı şer' ve ihkak-ı hak mümkün olmayıp evlad ve iyali ve ihtiyare validesi mağdure ve ziyade gadr eylediklerin bildirip," deniliyor. Bu ifadeden maktulün yakınlarının kasâme ve diyet talep ettikleri fakat karye halkının buna yanaşmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında merkezi yönetim Avlonya mutasarrıfı vezire, mübaşir marifetiyle kâtilerin araştırılıp, icra-yı şer' ve ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.⁶⁷

⁶⁵ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 12, s. 231/769.

⁶⁶ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 15, s. 183/546.

⁶⁷ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 18, s. 144/426.

Bunlar dışında, Peremedi Kazası'nın Ebizgar Karyesi içinde kimse- nin mülkü olmayan boş bir yerde öldürülen Papa Roto'nun,⁶⁸ ve İlbasan Sancağı'na bağlı Eşbat Kazası'nın Yücar Karyesi yakınlarında kimsenin mülkü olmayan boş bir yerde öldürülen Hasan'ın⁶⁹ kasâme ve diyeti ilgili karye ahaliileri tarafından, çeşitli bahanelerle verilmediğinden dolayı şikâyete konu olduğunu görmekteyiz. Bu şikâyetler karşısında merkezi yönetim davanın mahallinde şer' ile görülüp, davacıların elindeki fetva gereğince, icra-yı şer ve ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.

Bir Kimsenin Mülkünde İşlenen Fâili Meçhul Cinayetler ve Kasâme Uygulaması

Bir şahsın mülkünde fâili meçhul bir cinayet işlenmiş olursa maktulün velileri o mülk sahibinden kasâme ve diyet talep ederler.⁷⁰

Osmanlı hukukunda, aleyhinde kasâme ve diyete hükmedilen kişi öldüğü takdirde kasâme ve diyetin varislerinden alınacağına dair bir örneğe de rastladık. Evasıt-ı Rebiyülevvel 1194 (17-26 Mart 1780) tarihli, Avlonya Sancağı mutasarrıfı paşaya ve Argirikası kadısına yazılmış olan bir hükümde Osman, damadı Ahmed Efendi'den şikâyetçi oluyor. Osman'ın kızı Habibe Hatun, Ahmed Efendi'nin evinde maktul bulunuyor. Yapılan keşif sonucunda kasâme ve diyet Ahmed Efendi'nin üzerine hükmolunuyor. Bu konuda Osman'a hüccet-i şer' iye de veriliyor. Ahmed Efendi diyeti vermek üzere iken, o da öldürülüyor. Ahmed Efendi'nin terekesi oğulları Zülgaffar ve Kasım'a kalıyor. Osman kızının kasâme ve diyetini Zülgaffar ve Kasım'dan talep ediyor ve bu konuda haklılığına dair feteva-yı şerife de alıyor. Buna rağmen onlar çeşitli bahanelerle vermekte diretiliyorlar. Merkezi yönetim, davanın mahallinde şer' ile görülüp, Habibe Hatun'un diyetinin Ahmed Efendi'nin terekesinden alınarak Osman'a verilmesini emrediyor.⁷¹

⁶⁸ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 4, s. 255/915, Evasıt-ı Şaban 1158 (8-17 Eylül 1745)

⁶⁹ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 12, s. 203/671, Evasıt-ı Şaban 1170 (1-10 Mayıs 1757)

⁷⁰ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 156.

⁷¹ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 35, s. 248/965.

Fâili Meçhul Cinayete Kurban Giden Zimmiler ve Kasâme Uygulaması

İslâm ülkesinde vatandaş olarak Müslümanlarla beraber yaşayan başka din mensuplarına zimmî ya da ehl-i zimme denir.⁷² Osmanlı hukukuna göre Müslümanlara ya da zimmilere ait bir yerde fâili meçhul bir ceset bulunsa maktulün inancına bakılmaksızın, ilgili yerin ahalisine kasâme ve diyet lazım gelir.⁷³

Rumeli valisi ile Peremedi ve adı belirtilmemiş olan bir yerin kâdılarına yazılmış olan Evasıt-ı Şaban 1158 (8-17 Eylül 1745) tarihli bir hükümde, zimmilerle ilgili bir şikâyet anlatılmakta. Kosto, Lazka ve adı yazılmamış olan bir başka zimminin babaları Papa Roto, Peremedi Kazası'na bağlı Ebizgar Karyesi'nde kimsenin mülkü olmayan bir mevzide yaralanıp öldürülüyor. Belgede katili bilinmediğinden dolayı kasâme ve diyeti şer'an ilgili karye ahalisine lazım geldiği belirtiliyor. Bu konuda şer'i yetkililer tarafından keşifte bulunulup, hüccet verildiği ayrıca şeyhülislamdan feteva-yı şerifeleri olduğu da belirtiliyor. Merkezi yönetim davanın mahallinde şer' ile görülüp, davacıların elindeki fetva gereğince, icra-yı şer ve ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.⁷⁴

Zimmilerle ilgili Evail-i Rebiyülahir 1179 (17-26 Eylül 1765) tarihli bir başka belgede Hristo adlı zimminin, kardeşi Nikola'nın kasâme ve diyetini talep ettiğini görüyoruz. Nikola ticaret amacıyla gittiği Peremedi Kazası'nın Piroyori Karyesi'nde, kimsenin mülkü olmayan boş bir yerde, yaralanıp öldürülüyor. Kâtili bilinmediğinden dolayı kasâme ve diyetinin ilgili karye halkının üzerine olduğuna mahkemece hükmediliyor. Bu konuda mahkemece keşifte bulunulup, Hristo'ya hüccet-i şer'îye veriliyor. Merkezi yönetim davanın mahallinde şer' ile görülüp, Hristo'nun elindeki fetva gereğince, icra-yı şer ve ihkak-ı hak olunmasını emrediyor.⁷⁵

⁷² Mustafa Fayda, "Zimmi ", **DİA**, İstanbul, Cilt 44, 2013, s. 428.

⁷³ Bilmen, **Hukukî İslamiyye**, s. 159.

⁷⁴ BOA, **A.DVNS.AHKR.d**, nr., 4, s. 255/915.

⁷⁵ BOA, **A.DVNS.AHKR.d**, nr., 20, s. 181/508.

Kasâme ve Diyet Uygulamasının İstismarına Yönelik Girişimler

Orta-Doğu devlet ve hükümet sisteminin temel prensibi, özel bir yorumu olan adalet kavramına dayanır. Bu adalet kavramı, halkın şikâyetlerini doğrudan doğruya hükümdara sunabilmesi ve onun emriyle haksızlıkların giderilmesi demektir. Osmanlı Devleti'nde şikâyetler ferdi olabildiği gibi toplu halde de yapılabilmekteydi. Toplu halde yapılan şikâyet arzlarına arz-i mahzar denir.⁷⁶

Yukarıda üzerinde durduğumuz hükümlerden farklı olarak, kâtil bilindiği için kasâme ve diyet gerekmediği halde hak iddia edilmesi karşısında, Argirikasrı Kazası'nın Kotoran Karyesi ahalisinin arz-i mahzarını görmekteyiz. Evail-i Cemaziyelevvel 1178 (27 Ekim-5 Kasım 1764) tarihli bir hükümde Tepedelen Kazası'nın Erine Karyesi sakinlerinden Hasan'ın oğlu Mustafa, Argirikasrı Kazası'na bağlı Kotoran Karyesi'nde bulunan kilisenin yakınında öldürülmüş halde bulunuyor. Yapılan keşif sonucu kâtilin Andre Coyoli adlı bir zimmi olduğu tespit ediliyor. Dava bu şekilde karara bağlanıyor. Bir süre sonra Hasan silahlı bir şekilde Kotoran Karyesi ahalisinin üzerine vararak kasâme ve diyet talebinde bulunuyor. Merkezi yönetim davanın mahallinde şer' ile görülüp, Hasan'ın karye halkına karşı yaptığı zorbalığın önlenmesini emrediyor.⁷⁷

Sonuç

Kasâme benzeri uygulamalar tarihin ilk dönemlerinden itibaren değişik devlet ve milletlerin ceza hukukunda yer almıştır. Cahiliye Arapları döneminde de görülen kasâme müessesesi, İslam ve tüm modern hukuk sistemlerinde kabul edilen "cezaların şahsiliği" ilkesinin istisnası kabul edilerek, İslam ceza hukuku anlayışına uygun bulunup, Hz. Peygamber (sav) tarafından devam ettirilmiştir. Osmanlı Devleti de Hanefi fıkhı içerisinde bu müesseseyi uygulamıştır.

⁷⁶ Halil İnalçık, **Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2005, s. 49-55.

⁷⁷ BOA, A.DVNS.AHKR.d, nr., 21, s. 97/268.

Kasâmenin meşruluğu ve cezaların şahsiliği ilkesi karşısındaki durumu tartışılmıştır. Farklı görüşler olmakla birlikte genel kanaat; meşruluğu ve cezaların şahsiliği ilkesine ters düşmeyeceğidir. Kasâmede kimlerin, ne şekilde ve kaç yemin edeceği de yine fıkıh âlimleri tarafından tartışılmış olup bu konuda da bir kanaate varılmıştır. Yine kasâmenin; suçla hiç ilgisi olmayan insanlar açısından dezavantajlı bir uygulama gibi düşünülse de genel olarak toplum açısından faydalı olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli sancaklarından biri olan Avlonya'da fâili meçhul cinayetlerde yerel mahkemelerin kasâme ve diyete hükmettiğini görmekteyiz. Şeyhülislamın fetvası, hüccet-i şer'iyeler ve mahkemelerin verdiği kasâme ve diyet kararına rağmen davalıların buna uymadığı örnekler görülmektedir. Bu konuda merkezi yönetime (Divan-ı Hümayun) yapılan şikâyetler değerlendirilmek suretiyle, yerel mahkemelere kanuna uygun olarak hükmedilmesi emri veriliyor.

Rumeli Ahkâm Defterleri'nde, kimseye ait olmayan bir yerde fâili meçhul cinayet işlendiği zaman, cinayet mahalline ses işitilebilir mesafede en yakın yerin halkına kasâme ve diyete hükmedildiği ile ilgili örnekler bulunmaktadır. Cinayet bir kimsenin mülkünde işlenmişse, kasâme ve diyet mülk sahibi üzerine hükmedilmektedir.

Osmanlı hukuk sistemi içerisinde kasâme uygulamasında, insanlar arasında din farkı gözetilmiyor. Bir Müslüman ya da zimmi fâili meçhul cinayete kurban gittiği zaman kasâme ve diyete hükmediliyor.

Fâili meçhul cinayet bir şahsın mülkünde meydana gelmişse kasâme ve diyet mülk sahibi üzerine hükmediliyor. Bir evde maktul bulunan bir kadının kasâme ve diyeti de ev sahibi üzerine hükmedilmiştir. Birinin mülkünde fâili meçhul cinayete kurban giden bir kişinin kasâme ve diyeti mülk sahibi üzerine hüküm olunduğu, o da diyeti ödemediği takdirde, diyet terekesinden tahsil edilmektedir.

Zaman zaman kasâme ve diyet uygulamasını istismar etmek isteyenler çıkmışsa da Osmanlı hukuk sistemi buna müsaade etmemiş, katilin bilindiği durumlarda kasâme uygulanamayacağına hükmetmiştir.